

МАРІЯ КУЛТАЄВА

(02.11.1947, Харків — 24.04.2024, там само)

Відійшла у вічність одна з найталановитіших та найерудованіших серед українських філософів Марія Култаєва, докторка філософських наук (1991), професорка (1993), член-кореспондент НАПНУ (2016). Марія Култаєва закінчила Харківський університет (1970). Відтоді працювала (з перервою) у Харківському педагогічному університеті (нині — Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди): 1993—96 — професорка, від 2001 — завідувачка кафедри філософії; 1984 і 1986 — доцент кафедри філософії Магдебурзької вищої педагогічної школи (Німеччина); 1997—98 — професорка кафедри соціології Гданського університету

(Польща); водночас у Харківському університеті: 2001—09 — професорка кафедри соціології. Її наукові дослідження присвячені історії філософії, філософській антропології, філософії освіти та політики, теоретичній соціології та етиці. Професорка Култаєва одна з найвідоміших германістів України, імовірно кращий у філософській спільноті знавець німецької мови — німецька була для неї практично рідною, її вірші перемогли у престижному літературному конкурсі поезій Німеччини. Важливою сферою інтересів Марії Дмитрівни була перекладацька діяльність, вона переклала українською мовою праці багатьох сучасних німецьких філософів, таких як К.-О. Апель, К. Байме, У. Бек, Б. Вальденфельс, В. Вельш, Г.-І. Гадамер, Ю. Габермас, М. Горкгаймер, О. Гьофе, П. Слотердайк та ін. З багатьма з них вона була особисто знайома і плідно співпрацювала. Завдяки її перекладам німецькі філософи «заговорили» українською мовою, завдяки цим перекладам та її науковим розвідкам філософія в Україні стала потужним складником європейської філософії.

Марію Дмитрівну поєднують давні й тривалі зв'язки з Інститутом філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. І кандидатську дисертацію («Критичний ана-

ліз соціальної філософії Карла Льовіта», 1980), і докторську («Сучасні німецькі філософські концепції виховання: сутність і еволюція», 1991) вона захистила в нашому інституті. Ці зв'язки були і на інституційному, і на особистісному рівнях. Не один рік вона працювала в спеціалізованих радах Інституту із захисту докторських дисертацій, була членкинею наукової ради журналу «Філософська думка», редколегії серії наукових видань «Сучасна гуманітарна бібліотека», не один рік вона товаришувала і плідно співпрацювала з багатьма колегами Інституту.

У багатьох сенсах вона була кращою, вона була унікальною. Можна довго перераховувати всі її звання, нагороди, посади й досягнення, блискучі публікації, доповіді на наукових заходах і лекції перед студентами із сучасної української та зарубіжної філософії. Але це все лише наслідки. Наслідки тієї духовної роботи непересічної особистості, якою була Марія Култаєва. Наслідки, хай які вони значущі, незрівнянно менші за неї саму. Вона — та людина, про яку можна мовчки — довго і вдячно — подумати. Їй випало дуже нелегке життя, чимало трагічних подій. Але вона завжди зберігала незбагненну силу духу, живу бадьорість, енергію і доброзичливість. При тому, що була чіткою і безкомпромісною в судженнях, прекрасно розпізнаючи некомпетентність, похибки, претензійність та тривіальність думки. Їй був властивий найкращий різновид критики — вона нечасто публічно розвінчувала когось, а просто створювала на протигагу сумнівним інтелектуальним продуктам свої якісні, евристично потужні тексти. І все ставало ясно.

Марія Дмитрівна була відкритою до людей, і чимало наших колег, її вихованців та вихованок завдячують їй важливими надбаннями своєї долі. Її відрзняла якась непозірна, повністю позбавлена демонстративності справжність. Справжність у думці, вчинках, словах. І в останні — вже воєнні — роки, коли з людьми відбувається різне, Марія Култаєва повною мірою підтвердила свою високу людську та інтелектуальну гідність. Маючи прекрасні можливості виїхати в Польщу, в Німеччину (усюди в неї були друзі), мати там безпечне життя, вона від першого дня війни дотепер залишалась у Харкові, в якому і народилася. І на всі вмовляння навіть у найнебезпечніші періоди жажливих обстрілів виїхати хоч тимчасово, бодай кудись недалеко (в ту ж Полтаву), вона категорично відмовлялася. Сама, маючи істотно за 70 років, думала про інших: про тих, кому потрібна і про кого піклувалася. Дбала про всіх, наче сама невразлива (хоч і була посічена склом з розбитих вікон після влучання ракети в її будинок, дивом не загинула). І на всі вмовляння зрештою казала якось просто і невимушено: «Я маю розділити долю свого міста». Та читала талановиті, пронизливі вірші, написані в ті самі дні. Цей непоказний, вкрай природний, але непохитний героїзм вартує справжніх подвигів. Зрештою, це і був подвиг. Людини і справжнього філософа. Пам'ять про Марію Дмитрівну завжди буде в наших серцях!

*Анатолій ЄРМОЛЕНКО
Сергій ПРОЛЕЄВ*